

16/

Náboženská poezie a mysticismus 16. století

P/

Jean de Sponde: *Essai de quelques poèmes chrétiens*

(vydáno tiskem 1588)

[Narodil se roku 1557 v béarnském Mauleonu. Jeho otec původem ze španělského Baskicka zastával významné úřady na dvoře navarrské královny Jeanne d'Albret. Díky královninu stipendiu mohl Jean od roku 1569 studovat na protestantské koleji v Lescaru, kde získal solidní humanistické vzdělání. Posléze díky Jindřichovi Navarrskému pobýval i na protestantské univerzitě v Basileji, kde navštěvoval lekce Théodora de Bèze. Vydává zde edici Homéra v řečtině doprovázené vlastním latinským překladem. V této době je také zasažen četbou biblických Žalmů a od milostných petrarkistických básní se přiklání k poezii s náboženskou tematikou (*Essay de quelques poemes chrestiens*) a píše také duchovní traktát *Meditation sur les Psaumes*. Od roku 1583 je úředníkem Jindřichova navarrského královského dvora a když se Jindřich stane francouzským králem, jmenuje Sponda vrchním soudcem v La Rochelle. Roku 1593 král Jindřich opět přestupuje na katolické náboženství a jeho chráněncem a úředníkem Sponde záhy učiní totéž. Stane se tak terčem nenávisti mnoha protestantů, v čele s básníkem Agrippou d'Aubigné. Nakonec upadne v nemilost i u krále Jindřicha a umírá v Bordeaux v bídě v roce 1595.] (Shrnuto podle medailonu Jiřího Pelána ve výboru Jean de Sponde, *O smrti*, Zblou, Opus, 2005, s. 42.)

Převzato z: Jean de Sponde, *O smrti*, Zblou, Opus, 2005, s. 7-9. Přeložil Jiří Pelán.

Formální charakteristika:

Šestiveršové stance jedenáctislabičným veršem s rýmovým schématem aabccb.

Mé oči, nechtějte dál hledět utýrané
na žhnoucí paprsky, ve kterých život plane,
zakryjte temnotou zornice zmámené.
Ne, nechromíte své přirozené síly,
a teprv až byste z té noci vystoupily,
bude vám těšit se živějším plamenem.

Jsem znaven životem a moje křehká léta,
jež nesou s úpěním své malé břímě světa,
mě vidí uprostřed mé pouti plna ran.
To není slabostí, to není zbabělostí,

jestli mě po bouři takový přístav hostí:
mám-li strach z minula a zítřkem pohrdám.

Já viděl jsem, jak svět se těší ze svých slastí;
já z něho přijímám jen útrapy a strasti,
veselost jeho jar já měním v krušnost zim.
Zadutí Zefyru, jež jemu příjemné je,
je Akvilonem běd, který mě rozechvěje,
a jeho úmysl jedenkrát nebyl mým.

Svět, který bezděčně sám z nitra rozkládá se,
jenž nikdy nevzdálil své srdce od svých lásek,
nic nemiluje leč svou vlastní potvornost.
Můj Duch mě naopak odnáší mimo zemi
a říše nebeská tak přibližuje se mi,
že její krásu dnes miluji navýsost.

Leč vidím v sobě tvář, jež výhruzně se šklebí,
to světa stoupenec se staví proti nebi
a hustým dýmem chce zakalit jeho třpyt.
Duch, jenž je oheň, mě svou velkou touhou nítí;
ač Tělo vody své naň nepřestává dštíti,
přec vody nemohou ten oheň uhasit.

Tělo, jež marnosti světa zle obloudily,
účastno života chce prožít svoji chvíli,
a Duch chce jeho smrt ve snaze lépe žít.
Ty strany vehnaly mě v krajní nebezpečí,
můj Bože, ukaž, kdo je silnější a větší,
nestraň se stranictví a navrať mi můj klid.

To pyšné Tělo snad mě bez pomoci tvojí
přemůže, Bože můj, v tom ošemetném boji;
tot' jeho království, Duch cizinec zde je.
Tělo zná sladký plod marnivých slastí zdejších,
Duch doufá v jiný plod, sladší, byt' vzdálenější.
Leč kdo by měnil plod za trochu naděje?

Z tvých rukou vzešel svět a Tělo, které zvidá,
že světská nádhera tvé kráse odpovídá,
soudí, že toto vše smí přijmout jako dar.
Ono je všeho cíl a vychloubá se směle,

že ono samo je výtvořem stvořitele,
a což bys roztříštil, čemu jsi vtiskl tvar?

Tak lstí je prolezlé a zdá se, že mu svědčí
dávat své statky všanc, ba je tu nebezpečí,
že zdeptá Ducha v prach a stane nahoře.
Navštiv mě, Bože můj, vlož ruku do těch zmatků,
ty máš moc znásobit i sílu Ducha vkrátku:
právo je silnější dík dobré opoře.

Vstup, Duchu, v kolbiště, nebudeš bez pomoci,
vždyť Tělo chrání se před spravedlivou mocí
skleněným puklím a třtinou bije se.
Ty, oděn železem, tu krásu ze skla zdrtíš,
tu třtinu přerazíš: a ono zhyne smrtí,
jež v tentýž okamžik ti život přinese.

(...)

O/

Jean de Sponde: Essai de quelques poèmes chrétiens

(vydáno tiskem 1588)

Převzato z: Jean de Sponde, *Oeuvres littéraires. Suivis d'Ecrits apologétiques avec des Juvénilia*, vyd. Alan Boase, Ženeva, Droz, 1978, s. 263-264. Přeložil Jiří Pelán v Jean de Sponde, *O smrti*, Zblou, Opus, 2005, s. 39 a 41.

Formální charakteristika:

Sonety jedenáctislabičným veršem s rýmovým schématem abba abba ccd eed.

XI

Et quel bien de la Mort ? où la vermine ronge
Tous ces nerfs, tous ces os ? où l'Ame se depart
De ceste orde charongne, et se tient à l'escart,
Et laisse un souvenir de nous comme d'un songe ?

*K čemu je tedy smrt? Červ rozebryže časem
činy a všechnu kost; duše se vymaní
z té sprosté mršiny a vejde v ústraní;
zbude jen vzpomínka, jež podobá se na sen.*

Ce corps, qui dans la vie en ses grandeurs se plonge,
Si soudain dans la mort estouffera sa part,
Et sera ce beau Nom, qui tant partout s'espard,
Borné de vanité, couronné de mensonge.

*Tělo, jež v životě se koupe v jeho kráse,
se záhy ve smrti skončí a oprostí,
bude, lží věčeno, sevřeno v marnosti,
tím krásným jménem, jež vane a
[rozplývá se.*

A quoy ceste Ame, hélas ! et ce corps desunis ?
Du commerce du monde hors du monde bannis ?
A quoy ces noeuds si beaux que le Trespas deslie ?

*Co duše? přeběda! co tělo odloučené?
dřív světa společník a nyní zavržené?
Nač krásná pouta, jež smrt navždy
[porozváže?*

Pour vivre au Ciel il faut mourir plustost icy :
Ce n'en est pas pourtant le sentier racourcy,
Mais quoy ? nous n'avons plus ny d'Henoc, ny d'Elie.

*Kdo chceš být v nebi živ, zde musíš zemřít
[dříve:
necht' dlouhá je ta pout' a necht' jsou cesty
[křivé:
již není Enocha a není Eliáše.*

XII

Tout s'enfle contre moy, tout m'assaut, tout me tente,
Et le Monde et la Chair, et l'Ange révolté,
Dont l'onde, dont l'effort, dont le charme inventé
Et m'abysme, Seigneur, et m'esbranle, et m'enchanté.

*Vše dme se proti mně, vše útočí, vše svádí,
i svět, i tělo mé, i anděl povstavší,
jichž vlna, úsilí a půvab, jenž je lží,
mě ničí, třese mnou a šalebně mě rábí.*

Quelle nef, quel appuy, quelle oreille dormante,
Sans péril, sans tomber, et sans estre enchanté,
Me donras-tu ? Ton Temple où vit ta Saintcteté,
Ton invincible main et ta voix si constante.

*Jakou loď, oporu, sluch, hluchý v nebezpečí,
mi dáš, jež neklešá, jež pevná je a jenž
se nedá obloudit? Svůj chrám, kde bytuješ,
svou ruku nezdočnou a blas tak pevné řečí?*

Et quoy ? mon Dieu, je sens combattre maintesfois
Encore avec ton Temple, et ta main, et ta voix,
Cest Ange révolté, ceste Chair, et ce Monde.

*Leč cítím, Bože můj, jak někdy pozvedá se
ke zápasu s chrámem tvým, tvou rukou a
[tvým hlasem
ten anděl povstavší, to tělo a ten svět.*

Mais ton Temple pourtant, ta main, ta voix sera
La nef, l'appuy, l'oreille, où ce charme perdra,
Où mourra cest effort, où se rompra ceste Onde.

*Tvůj chrám, ruka a blas je ale nad vše jiné
loď, opora a sluch, kde tento půvab hynie,
úsilí bere zmar a vlnu nevidět.*

San Juan de la Cruz (svatý Jan od Kříže)

(70. a 80. léta 16. století)

[Narodil se v roce 1542 nedaleko Ávily do nemajetné rodiny. Navzdory chudobě je poslán na nedávno otevřenou jezuitskou kolej a při studiu pracuje ve špitále v Medině del Campo. Po třech letech, v roce 1563, vstupuje do karmelitánského kláštera v Medině del Campo. Po noviciátu odchází na univerzitu v Salamance, kde další tři roky studuje svobodná umění. V roce 1567 se vrací nazpět a slaví svou první mši. Při té příležitosti se setká s reformátorkou karmelitánského řádu, budoucí svatou Terezou z Ávily, která jej přesvědčí, aby jí pomáhal. Juan se ještě vrací do Salamanky, aby započal studia teologie, ale po roce odchází a věnuje se organizační práci na reformě Karmelitánského řádu. V roce 1568 zakládá první mužský klášter reformovaných bosých karmelitánů v Duruelu u Ávily a přijímá nové jméno Jan od Kříže. Záhy dochází ke konfrontacím mezi tradicemi a reformovanými karmelitány a první Jana od Kříže dokonce v Toledu zatknou a po osm měsících vězní v klášterním vězení. Právě tam Jan skládá první verzi své Duchovní písně a další básně. Posléze z vězení utíká, neboť tuší, že nebude vězňiteli osvobozen, a vrací se k zakládání a organizování dalších klášterů bosých karmelitánů,

16/ Náboženská poezie a mysticismus 16. století. Antologie starších románských literatur

Sestavil J. Prokop. České Budějovice: Ústav romanistiky Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, 2014.

Dostupné z: <<http://www.ff.jcu.cz/antologie-starsich-romanskych-literatur>>.

kteří jsou mezitím oficiálně uznáni jako zvláštní provincie řádu a v roce 1588 se stávají samostatným řádem. V roce 1590 však dochází k dalšímu věroučnému sporu, Jan je odvolán ze všech svých funkcí a v roce 1591 umírá. Roku 1675 byl prohlášen za blahoslaveného, v rce 1726 svatořečen a v roce 1926 učitelem církve.]

Převzato z: San Juan de la Cruz, *Obras completas*, Madrid, EDE, 1993. Přeložil Gustav Franci ve sv. Jan od Kříže, *Poezie*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1992, s. 25-27 a 11-20.

Formální charakteristika:

Vivo sin vivir en mí je villancico s osmislabičnými verši (7, 7+1) s rýmovým schématem abbaacc. Cántico espiritual tvoří několik slok ve formě liry s rýmovým schématem ababb.

Vivo sin vivir en mí

Vivo sin vivir en mí
y de tal manera espero,
que muero porque no muero.

1
En mí yo no vivo ya,
y sin Dios vivir no puedo,
pues sin él y sin mí quedo,
este vivir ¿qué será?
Mil muertes se me hará,
pues mi misma vida espero
muriendo porque no muero.

2
Esta vida que yo vivo
es privación del vivir;
y así, es continuo morir
hasta que viva contigo.
Oye, mi Dios, lo que digo:
que esta vida no la quiero,
que muero porque no muero.

3
Estando ausente de ti,
¿qué vida puedo tener,

Žiji jako bez života

Žiji jako bez života
a naději tedy mám,
že mru neboť nezmírám.

1
Nežiji už sama v sobě,
bez Boha žít nelze mi.
Co mi zbyvá na zemi
ztratím-li ho a s ním sebe?
Tisícera smrt bez nebe,
neb ač víru v život mám,
mru, protože nezmírám.

2
To, co jako život míví,
není vlastně životem
nýbrž smrti krutým jhem
až na dny, jež s tebou žiji.
Slyš má slova, Bože milý:
nechci život, který mám,
neboť mru, že nezmírám.

3
Zbavena tvé přítomnosti,
co za život mohu mít,

sino muerte padecer
la mayor que nunca ví?
Lástima tengo de mí,
pues de suerte persevero
que muero porque no muero.
(...)

8

Lloraré mi muerte ya
y lamentaré mi vida,
en tanto que detenida
por mis pecados está.
¡Oh, mi Dios!, ¿cuándo será
cuando yo diga de vero:
vivo ya porque no muero?

Cántico espiritual

Canciones entre el alma y el Esposo

1

Esposa

¿Adónde te escondiste,
Amado, y me dejaste con gemido?
Como el ciervo huiste,
habiéndome herido;
salí tras ti clamando, y eras ido.

2

Pastores, los que fuerdes
allá por las majadas al otero:
si por ventura vierdes
aquel que yo más quiero,
decidle que adolezco, peno y muero.

3

Buscando mis amores,
iré por esos montes y riberas;
ni cogeré las flores,
ni temeré las fieras,
y pasaré los fuertes y fronteras.

*ne-li krutejší smrt
jakou tato země hostí?
Zavírám se do lítosti
nad životem, který mám,
když mru tím, že nezmírám
(...)*

8

*Smrt je zlá, já pláči pro ni
a lkám nad svým životem
dokud bude zajatcem
hříchů, jež ho neuvolní.
Bože můj, jak toužím po dni
až konečně zavolám:
žiji, teď už nezmírám!*

Kam jsi se ukryl, milý

(neboli Duchovní píseň)

1

Nevěsta:

*Kam si se ukryl, milý,
zanechav mě tu, abych plakala?
Prcháš jak jelen v chvíli,
kdy, tebou zraněna,
nadarmo jsem tě volala.*

2

*Pastýři, kteří jdete
za stádem domů k horským výšinám,
jestliže zahlédnete
toho, jež ráda mám,
povězte mu, že láskou umírám.*

3

*Hledajíc lásku svoji
přes hory půjdu, dravým proudem řek,
květy mě neopojí,
nezděsí šelem skřek
či brozba pevností a překážek.*

4

Pregunta a las criaturas

¡Oh bosques y espesuras,
plantadas por la mano del Amado!
¡Oh prado de verduras,
de flores esmaltado!
Decid si por vosotros ha pasado.

5

Respuesta de las criaturas

Mil gracias derramando
pasó por estos Sotos con presura,
e, yéndolos mirando,
con sola su figura
vestidos los dejó de hermosura.

6

Esposa

¡Ay, quién podrá sanarme!
Acaba de entregarte ya de vero:
no quieras enviarme
de hoy más ya mensajero,
que no saben decirme lo que quiero.

7

Y todos cuantos vagan
de ti me van mil gracias refiriendo,
y todos más me llagan,
y déjame muriendo
un no sé qué que quedan balbuciendo.

8

Mas ¿cómo perseveras,
¡oh vida!, no viviendo donde vives,
y haciendo porque mueras
las flechas que recibes
de lo que del Amado en ti concibes?
(...)

13

Esposo

4

Otázka tvorům:

Vy lesy s houštinami,
o které jeho ruka pečuje,
vy louky s květinami,
jimž barva kraluje,
řekněte mi, kde miláček můj je.

5

Odpověď tvorů:

Milost svou rozšívaje
zamířil k lesům, houštím prorostlým.
Zrak jeho krásil háje
a pouhým zjevem svým
propůjčil krásu tvorům veškerým.

6

Nevěsta:

Ach, zažeň nemoc zrádnou!
Vzdej se mi, prosím, vzdej se docela
a neposílej za mnou
posla, jenž nepředá
mé velké touze to, co čekala.

7

Všichni, jež nosí země
krásu tvých milostí mi zjevují,
což jenom zraňuje mne.
Však víc mě ubíjí
bezmocnost slov, jimiž ji sděluji.

8

Jak, živote, lze žít,
když nežiješ svým vlastním životem,
který přec ukončil ti
šíp, jež byl milencem
v podobě lásky ukryt v těle tvém?
(...)

13

Ženich:

Vuélvete, paloma,
que el ciervo vulnerado
por el otero asoma
al aire de tu vuelo, y fresco toma.

14

Esposa

Mi Amado, las montañas,
los valles solitarios nemorosos,
las ínsulas extrañas,
los ríos sonorosos,
el silbo de los aires amorosos,

15

la noche sosegada
en par de los levantes del aurora,
la música callada,
la soledad sonora,
la cena que recrea y enamora.
(...)

*Pojď, holubice má,
na horách v malé chvíli
uvidíš jelena,
jak čeká, poraněn, na křídla tvá.*

14

Nevěsta:

*Miláčku, horou jsi mi,
v lese zapomenutým údolím,
ostrovy neznámými,
potokem šumivým
a dechem větru, sladce mámivým.*

15

*Jsi nocí, která zpívá
svým poklidem nežli se rozední,
jsi tichou melodií,
samotou, která zní,
pro lásku mou jsi pokrm večerní.
(...)*

B/

Poesías de San Juan de la Cruz [online], kritická edice básní podle rukopisu ze Sanlúcar de Barrameda. Připravila María Jesús Mancho Duque, Centro Virtual Cervantes. [Citováno 19. 8. 2014.] Dostupné z: <<http://cvc.cervantes.es/obref/sanjuan/>>.